

Egy majdnem száz év előtt megjelent iskolai és magánhasználatra készült földrajzi könyvből veszem az alábbi érdekes és kedves adatokat székesfővárosunk balparti részéről.

Pestet (Pesth, Pešt, Pesthinum) a szomszéd Budával nyáron 46 hidas-ból (Pontons) álló hajóhid, számos komp és ladik, télen pedig néha-néha a jég köti össze, míg a munkába vett Lánchid elkészül.

A további leírást megelőzőleg a szerző áradozó hangon emlékezik meg azon fenéges lelkületű *nemtő*-ről (József nádor), kinek a város csodálatos fellendülését köszönheti.

Pest város határa 1845 táján 18.862 hold volt, melyből a belvárosra és 4 külvárosára 2068-75 hold esett. A z 1845/6-iki népszámlálás szerint 270 utcában és több közterén 4920 háza és majd 100.000 lakosa volt. A népesedés gyors és nagy gyarapodását a korábbi népszámlálási adatok igazolják: 1779:13.650, 1799:29.870, 1809:35.349, 1819:47.188, 1829:62.471, 1839:65.226, 1846:100.000.

Területre a Belváros már akkor is a legkisebb volt: 150 hold. Lakosainak száma 18.496. Határa a jelenleginek felelt meg. Nevezetesebb épületei: a magas tornyu városháza, melynek csucsáról bizonyos napokon a nemzeti zászló lobogott a villámfogó mellett. Kőpárkánnyal övezett őrlak alatt verő óra volt, mely hajdanában a hold változásait is mutogatta.

Régi városi anyatemloma hajdan török meceset vala, szép eleven festményekkel. Martinelli által építette III. Károly a rokkadt honőrök részére a nagy hadastyánok palotáját, a jelenlegi központi városházát. Az Ujvilág-, jelenleg Semmelweis-utca délnyugati részén állott az orvosi egyetem kétemeletes épülete.

A Ferencrendiek templomával szemben levő Curiára (Justitia est regnum fundamentum) nem nagyon büszke a krónikás, mert, úgymond, újító kezekre vár.

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző:

Müllner János

PEST ÖT KERÜLETE 1840-BEN

Forrás:

Személyi leírás
Órmezei 1935 I-10

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Személy:

Helyszám:

Osztályozás

91(439Bp)09

"1935"

Büszkesége a Belvárosnak az egyetem épülete, ékes két tornyu templomával, melyhez hozzá van építve a *paponda*, hol a *paponcok* neveltetnek.

Magánházai közül felemlítendők: a Kecskeméti-utcában: a Csekonics-, gróf Telegdi- és báró Wenkheim-házak. Az Egyetem-utcában gróf Károlyi György palotája, csinos kerttel, a Paponda-utcában Széchenyi gróf régi családháza, a Kigyó- és Uri-utca sarkán gróf Telegdi-élőbb Brudern-ház üveges csarnokkal (jelenleg Belvárosi Takarékpénztár), szemben vele a két udvaru Trattner-Károlyi-közház.

A Duna feléi sarkon áll a Kemnitzer-, most Wodianer-ház, amelyben az *Angol királyné* című vendégfogadó alakult.

Az Uj- vagy Lipótváros 249 holdnyi területét a tizenharmadik század harmadik negyedében még nádas mocsarak és futóhomokdombok borították. Lakosainak száma 1845-ben 12.336 volt. Legszébb része 1840 táján a Nagyhid-utcától (jelenleg Deák Ferenc-utca) kezdődött. Észak felől kertek és mezők keríték. A homok földből bámulatos gyorsasággal nőnek nagyszerű palotanemű épületek. Közterei: a nagy köztér, melyen az ország-ház fog épülni (sokáig váratott magáral), a József-tér, a városi színházter (jelenlegi Vigadó- és Vörösmarty-tér), a Raktér (most Ferenc József-tér), a Lipót-tér (jelenleg Szent István-tér) és a Szentér (Deák Ferenc-tér).

Fő utcái: A Dorottya-, Bálvány-, Két sas-, Három korona-, Hold- és Vadász-utcák. Ezeket szelik át az Almay-fördő- (most gróf Tisza István-), Mázsa- (Mér leg-u.), Zrinyi-utcák és az Országút (Arany János-utca).

Nevezetesebb középületei: a Lipót-téren a kis anyatemlom, melynek közelében épül, a Zrinyi-utcával szemben a városnak dísztemploma (Bazilika), a városi színház redoutteremmel, az új Lánchid-fő és a II. József által épített óriási nev-

nevezett újépület (melynek belső udvarát nagyobbak mondják, mint az új vásártér és ahol a pattantyusok 5-ik ezrede tartányz. E mögött van a cukorgár, hengermalom és a vasöntő intézet.

Magánépületei közül felemlíti az Almay, Dunafördő, Coburg-, Nákó-, Ullmann- és Vizek-házakat, Emmerling „István főherceg” vendégházát, a Dorottya-utcában a Magyar király vendégházat, a Fröhlich-, Musch- és a kereskedőházat, melynek egy része a Dunára szolgál, továbbá az Eötvös-, Marokkai- és Wodianer-házakat (ez utóbbi a jelenlegi Deák-téren).

A Két sas-utcában vannak a Marczibán-, Kappel- és Dornblühházak, melyek a Bálvány-utca is nyílnak. Ez utóbbi-ban vannak a Boscowitz-, Neuhofer- és Ürményi-házak, a Zrinyi-utcában pedig a Fabinyi- és Karczag-házak.

A Terézvárosról igen röviden emlékezik meg. Területe 592-75 hold, lakosainak

száma 38.720. Sokot szenvedhetett az árvíz folytán, mivel csak 1838 után szabályozták.

Középületei közül felemlíti a Szent Teréznek szentelt templomot és a váci töltés mellett levő: a magyar középponti vasutnak roppant indóházát, mely 2 év alatt varázsoltatott elő.

Magánépületeiről csupán akként emlékezik meg, hogy a Kerepesi-ut és Váci-ut idetartozó oldalán és a Király-utcában nagyzerű házsorai vannak.

A Józsefváros csak 1838 után kezdett városi alakot ölteni, de csak a Kerepesi- és az Országuti (Museum-körut) részen. (Terjedelme 721-52 hold, 18.194 lakos.) Nevezetesebb épületei: az őrszentnek szentelt anyatemlom a kellő közepén, a Kerepesi-uton a szent Rókushoz címzett polgári nagy kórház, a nemzeti színház, az országos muzeum, Ludovicea és a Joze-finum árvaház.

A Ferencváros terjedelme 346 hold 8930 lakossal. Az árvíz okozta sebei már gyógyulnak. Nevezetesebb épületei: a *helvét vallású evangélikusok temploma*, csonka toronnyal, a szt. Ferenc tiszteletére álló ideiglenes kis templom, mely nemsokára helyet ad az építendő szép templomnak, a most épülő nagy kaszárnya (Mária Terézia-laktanya) és a soroksári sorompón álló tábori kórház.

Müllner János.